

İSLAM'IN İLK ASRINDA KUR'ANIN VE HADİS'İN ARAP DİLİ VE EDEBİYATINA OLAN TESİRİ

Araş.Gör. Muzaffer ÖZLİ*

Arap Edebiyatında İslam Devri (İslamın gelişiyle başlayan dönem) Arap Edebiyat tarihinin ikinci dönemini ihtiva eder. Bu dönem Resulullah (s.a.)'e miladi 610 yılında Vahyin gelişi ile başlamış ve Hicri 41. yılda (Hulafa'İ Raşidin döneminin sona erişiyile) biterek yaklaşık 53 yıl devam etmiştir.

Bu dönem İslam'ın yayılışının ilk ve en büyük dönemi olmuştur. İnsanları cahiliye karanlığından çıkarıp İmanın Nuru ve Hak olan hidayete çağırın İslama davetin yayıldığı bir dönemdir. İslam onlara öyle bir yol göstermiştir ki bu yol Hayır, Fazilet, Kardeşlik olup kötülüklerden, haksızlıklardan vazgeçiren bir yoldur.

İslam, arapların sosyal hayatını hemen hemen bütünüyle değiştirmiştir. Cahiliyede yaşanan batıl inançlar İslam akidesiyle yok edilmiştir. İçki, kumar, faiz, intikam, kadının miras hakkının gaspı, kızların öldürülmesi, fakirin ezilmesi gibi konuların önüne bir set çekilerek İslam toplumunda fert ve ailenin mutluluğu hedef alınmıştır. İslam ümmetinin üstünlüğü aşağıdaki ayetle de pekiştirilmiştir;

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ
وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ.

"Siz insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah'a inanırsınız. Ehl-i kitabda inansaydı, elbet bu kendileri için çok hayırlı olurdu. Gerçi içlerinde iman edenler var, fakat pek çoğu yoldan çıkmışlardır".¹

Kur'an, Arapların hayatının her yönüne tesir etmesine rağmen bizi ilgilendiren konu Kur'an'ın Arap edebiyatına ve Arap diline olan tesiridir. Kur'an'ın dil üzerine getirdiği en büyük yenilik ise üslup ve telafuz yumuşaklığıdır. Dilde kolaylık, fikirde arap mirasına getirdiği açıklık, tasvir ve ifadedeki yumuşaklık ve delillerdeki güzellikle dile etki etmiştir.

Kur'an ilk nazil olmaya başladığında en belîğ ve fasih bir üslupla geldiği için ilk etapta insanlar Onun sihir olduğunu zan ettiler. Ancak zaman geçtikçe onun sihir olmadığını anladılar. Sonra Kur'an'ın yüksek belâğatından dolayı şiir olduğunu söylemeye başladılarsa da

* Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı.

1 Al-i İmran, 3/110

sonradan onun şiir olmadığı da anlaşıldı. Bu konuda Allah (c.c) şu ayeti kerimeyi inzal etmiştir;

و قالوا أساطير الأولين اكتتبها فهي تملي عليه بكرة و أصيلا.

"Yine onlar dediler ki: (Bu ayetler) Eskilerin masallarındır ki onu bir kâtime yazdırmıştır. Çünkü o sabah akşam kendisine okunur da (onu ezberler)".²

A- Kur'anın Arap Diline Olan Tesiri

1.Kur'andan önce arap kabilelerinin her birinin bir lehçesi vardı. Bunun yanında Sami Dili'nin birer kolu olan İbranice ve Süryanice de birer lehçe idiler. Kur'an lehçe olarak arap lehçeleri içinde üslup ve terkip yönünden en mükemmel olan Kureyş lehçesi üzerine indiği için bütün Arap lehçelerini silerek ilim ve şiir de Kureyş lehçesi bütün arapların tek dili haline geldi. İslam Araplar'ın tek dini haline geldikçe diğer Sami lehçelerinden olan İbranice ve Süryanice gibi lehçeler ayrı ayrı bir dil olarak kaldılar. Her ne kadar günümüzde de kabilelerin veya devletlerin kendilerine has lehçeleri var ise de Kureyş lehçesi Arap dili diye bilinir. Bütün Arap Devletleri'nde ilim dilinde asıl olan Kureyş lehçesidir. Allâh'u Teala Kureyş dilini Kur'anın indirilişiyle yücelti. Bütün lehçelerin reisi konumuna getirip toplum için resmi dil yaptı. Şiir dili veya günlük hadiselerin konuşulduğu bir dil olmaktan çıktı.

2.Kur'an, Arap dilinin yayılması için bir etken oldu. Arap dilini genel bir dil konumuna getirerek İslam'ın feth ettiği krallıklarda ve memleketlerde resmi dil haline getirildi. Çünkü yeni dinin prensiplerini ve Kur'an'ın ezberlenmesi için Suriye, Mısır, Libya, Fas, Tunus gibi yerlerde bu dilin öğrenilmesi gerekmekte idi. Böylelikle Dinin, Edebiyat'ın ve Siyaset'in dili oldu. Günümüzde de Arapça öğrenmek için ilim adamları Arap ülkelerine gitmektedirler. Asıl kaynaklarda öğrendikleri dili ve dini kendi ülkelerindeki insanlara aktarmaktadırlar.

3.Kur'an'ın nüzûlü ile dilde yeni manalar ve lafızlar kullanılmaya başlandı. Bunlar daha önce bilinmiyordu. Vahdaniyete davet ve Ahiret günü konularının ne ifade ettiğini bilmiyorlardı. Kur'an yeni lafızlar getirdi. Bu lafızlar daha önce İslam'ın çizdiği dairenin içindeki manalarda kullanılmıyordu. İslam'ın gelişyle bu lafızlar yeni manalar aldılar. (İslam, şirk, nifak, iman, küfr, savm, salât, Zekat, Teyemmüm, Rükû, Suced v.b lafızlar.)

4.Arab dilinin amaç ve gayeleri gelişmeye başladı. İslam'ın getirdiği dini akidenin açıklanması, Allâh'ın varlığının isbatı, Allâh'ın sıfatlarının Kutsiyet'i ve şer'i açık-lanması, toplumsal ve ferdi mutluluğun dini hükümlerde delillerin ortaya çıkarılması gibi konularda

2 Furkan, 25/ 5

dinin metodunun açıklanmasında kullanılan yol dilin gelişmesini sağlamıştır.

5. Kur'an, filoloji ve dini ilimlere yeni bir çağ açmıştır. Bununla birlikte A-raplar'da fikri hareket genişledi ve dil, Nahiv, Sarf, Kıraât, Tefsir, Fıkıh, Tevhid, Edebiyat, Belağat, Nakd gibi ilimlerin hepsinin merkezi oldu. Araplar fasih arap dilini korumamışlardı. Müslümanların Kur'an'ı ezberlemesiyle fasih arap dili de korunmuş oldu.

6. Şiir, Kur'anı anlamaya ve tefsir etmeye yardımcı olmuştur. İbn-i Abbas insanlara şöyle demiştir; "Kur'anın bazı manalarını anlamakta zorlanıyorsanız şiir'e sarılın. Çünkü şiir Araplar'ın divanıdır."³ Daha sonra insanlar kendilerine yabancı olan lafızları şiirlerle istişhadlandırarak anlam bütünlüğünü sağlamaya çalışmışlardır. Böylelikle lafzın kullanıldığı manalar ortaya çıkarılabilmektedir.

7. Kur'an, zor lafızların kulağa hoş gelmeyen terkiplerin ve ayıplanan lafızların ortadan kalkmasında büyük bir rol oynamıştır. Bunların yerine kulağa hoş gelen, kullanımı kolay olan ve konuşmaya bir canlılık katan lafızları kullanmıştır.

8. Kur'an'ın ezberlenmesi ile dilin yok olması ve kayıp olması önlenmiştir. Çünkü bir çok dil yok olmuştur. Kur'an'ın ebedi oluşu Arap dilinin de ebedi oluşunu sağlamaktadır.

Aşağıdaki ayette bunu açık bir şekilde ispatlamaktadır;

انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون.

"Kur'anı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız".⁴

B- Kur'anın Edebiyata Olan Tesiri

1- Şairler, Hatibler ve yazarlar Kur'an'daki vasıfların ve vermek istediği nasihatların anlatımındaki üsluptan okadar etkilenmişlerdir ki kendi edebi metotlarını kur'anın üslubuna göre şekillendirmeye başlamışlardır. Özellikle Muhadram⁵ ve müslüman olan şairler Kur'an'ın ayetlerinden çok etkilendiklerinden kur'anın bazı mana ve lafızlarını kendi şiirlerine bile yansıtmışlardır.

Hassan bin Sabit'in aşağıda zikredilen beyitleri Kur'an'ın şu ayetlerinden etkilenmiştir.

وقال الله: قد أرسلت عبداً يقول الحق ان نفع البلاء

³ Muhammed Abdulkadir Ahmed, *Dırasat fi'l- Edep ve Nususul Asrı'l- İslamî*, Kahire 1986, s.19.

⁴ *Hicr*, 15/ 9.

⁵ MUHADRAM: Hayatlarının bir kısmını cahiliye döneminde diğer kalan kısmını da islamiyet'in gelişinden sonra yaşayan müslüman şairlerdir.

"Allah dediki; muhakkak ki bir kul gönderdim. Hakkı söyleyip menfaat verendir".⁶

هو الذي أرسل رسوله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله
وكفى بالله شهيدا.

"Bütün dinlerden üstün kılmak üzere Peygamber'ini hidayet ve hak din ile gönderen oldu. Şahit olarak Allah yeter".⁷

عزيز عليه أن يحدوا عن الهدى حريص علي أن يستقيموا ويهدوا

"Onların hidayetten ayrılmaları Onun (Peygamberin) üzerine zordur. Doğru olmaları ve hidayete ermeleri üzerine hırslıdır."⁸

لقد جئكم رسول من انفسكم عزيز عليه ما عنتم حريص عليكم
بالمؤمنين رؤف رحيم.

"Andolsun size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız Ona çok ağır gelir. Çünkü O size çok düşkün, Müminlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir."⁹

أتعوه و ليست له بكفاء فشركما لخيركما الفداء

"Onun seviyesinde olmadığı halde onu hicv mi ediyorsun? En kötünüz hayırlınız için kurbandır."¹⁰

قل من يرزقكم من السموات والأرض قل الله وأنا أو اياكم لعلي
هدى أو في ضلال مبين.

"Deki (Ey Muhammed) göklerden ve yerden size rızık veren kimdir? Deki ALLAH! O halde biz veya siz, ikimizden biri, ya doğru yol üzerinde veya açık bir sapıklık üzerindedir."¹¹

يقولون لان رجعنا الي المدينة ليخرجن الاعز منها الأدل.

"Onlar "Andolsun, eğer Medine'ye dönersek en üstün olan, en alçak olanı oradan mutlaka çıkaracaktır" diyorlardı."¹²

2- Kur'an, nesrin konumunu yükseltti. Nesirde her zaman önde sayılan şiir'in yerine edebiyatta nesirsel sanatı ilk sıraya çıkardı.

3- Kur'an yeni sayılan Kısas, Zühd edebi, Edebiyet tarihi gibi bazı edebi sanatlara hayat hakkı tanımıştır. Bütün sanatların geçirdikleri

6 Ibn-i Hişam, Es-Siretü'n-Nebeviye, C.IV, Kahire (trs), s.48.

7 Fetih, 48/ 28.

8 Muhammed Abdulkadir Ahmed, a.g.e.s. 20.

9 Tevbe, 9/ 128

10 Muhammed Abdulkadir Ahmed, a.g.e. s.21.

11 Sebe, 34/ 24

12 Münafikün, 63/ 8

devreleri geniş bir şekilde tasvir etmektedir. Onları islam terbiyesiyle terbiyelenmeleri ve Kur'an'ın belâğatının etkisiyle etkilenmelerini sağlamıştır.

4-Edebiyatçıların kullandıkları güzel ve akıcı uslûplar Kur'an'ın fesahatına tabi oldular. Güzel, açık kuvvetli ve sevilen yönleri, duygularına delil yaptılar.

5-Uslûpları ve terkibleri çok sağlam ve özenerek yaptılar. Kur'an'ı yaşamakla mükellef olanların kalplerine Kur'an'ın ruhunu kendi üslup ve terkipleriyle işlediler.

6-Müslümanların Arap diline tabi olmasını savundular. Arap dilinin şiirlerini, hikmetli sözlerini, ata sözlerini, vasiyetleri, hutbeleri topladılar ki Kur'anın lafız ve uslûplarını anlamakta zorluk çekmesinler. Böylelikle yüzlerce kitap ve tezler toplandı. Bunlar da arap dilinin ve edebiyatının kaynakları oldu.

7-Kur'an-ı Kerim beyan ilminin uslûplarını ve açık şekillerini kapsadığından belâğat ilmi ile edebi tenkit sanatları ortaya çıktı.

C- Kur'âna Göre Şiir ve Şairlerin Konumu

İslam'ın ilk döneminde müslümanlar şiirden belli bir süre uzak durdular. Bunun sebebi ise İslam dininin getirdiği yeni prensipleri anlamaya çalışmaları, Kur'ân'ın uslûbu ve nazmı karşısında hayrete düşmeleridir. Bundan dolayı şiir ve nesir alanında belli bir zaman susmayı tercih ettiler. Oysa müşrik şairler şiirleriyle islam dinine ve peygamberine hicivler yağıdırıyorlardı. Müslüman şairler ise Kur'ân ve Peygamber'in izni olmadan şiir inşad etmeye yanaşmamışlardır. İslam dininin ilk zamanları oluşu müslümanların kendi sözlerini ve şiirlerini Kur'ânın lafızlarıyla karıştırma ihtimali olabilirdi. Bunun sebebi ise cahiliye devri şiirsel sanatların etkisinden kurtulamamış olmalarıdır. Çünkü Araplar için şiir Arap kavminin ilmi idi. Onlar için bu ilimden daha sıhatli bir ilim yoktu.

Kur'ân'ı kerimde şairler hakkında ve Kur'ân'ın şiir olup olmadığı aşağıdaki ayetlerde beyan edilmiştir;

الشعراء يتبعهم الغاؤون. ألم تر أنهم في كل واد يهيمون. وأنهم يقولون ما لا يفعلون. إلا الذين آمنوا و عمل الصلحاحات و ذكروا الله كثيرا و انتصروا من بعد ما ظلموا و سيعلم الذين ظلموا أي منقلب ينقلبون.

"Şairlere ancak azgınlara uyar. Onların her vadide şaşkın dolaştıklarını ve yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmez misin?"

Ancak inanıp yararlı iş işleyen-ler, Allâh'ı çok çok anarlar ve haksızlığa uğratıldıklarında haklarını alanlar bunun dışındadır".¹³

Onlar (şairler) heva ve heveslerine tabii olmuşlar, bundan dolayı da onlara arzularına uyup şaşkına dönmüş hiç bir hedef ve gayeleri olmayan azgımlar uyar. İslamın esas karakteri, bütün bir hayatı kucaklamış, hayatta olması muhtemel hadiselerle de cevap vermeye hazır bir durumda olmasıdır. İslam, insanın iç alemiyle de, dış alemiyle de ilgili muazzam bir harekettir. İşte İslamın bu esaslı vasfı, şairlerin yaratılışına uygun düşmemektedir. Bütün insanların bildiği gibi şairler, çok kere, his aleminde hayaller kurarlar ve bununla iktifa ederler. İslam ise tasavvurların gerçekleşmesini ister ve onun tahakkukuna çalışır. Düşüncelerin bu alemde iyi örnekler halinde kuvvetten fiile çıkmasını da ister. Bu sebeple İslam uçup giden hayallere yer bırakmaz. İslam bizatihi şiir sanatlarına karşı çıkmaz. Nitekim lafzın zahirinde (ancak inanıp hayırlı iş işleyen-ler, Allâh'ı çok çok anarlar) bu mana anlaşılmaktadır. Karşı çıktığı şiir sanatının takip ettiği yoldur. Ne zaman ki şairin ruhu İslam'ın rayına oturup ve onun esaslarını terennüm ederek şiir ve nazım meyvelerini verirse; bu dünya hayatında yüksek duyguların yerleşmesi için vaktini harcarsa; hayati meseleleri konu edinir. Şiirin ruhu İslam'ın gayesini hedef alan sabit bir yol olduğu taktirde dünyada İslam acısında, İslam ruhundan bakan ve bütün bunların şiir ve nazım kalıplarına dökerse, İslam bu gibi durumlarda şiiri reddetmez ve şekillere de cephe almaz. İslam'ın çizdiği vasıfta olanlar umumi kaideye tabi değildirler. Cahiliyye zamanında Resulullah'ı hicvedenler Müslüman olunca, tam manasıyla iman kalplerine işlemiş, bu sefer de Resulullah'ı medhetmeye ve İslamı da müdaafaya kendilerini adanmışlardır.

فلا أقسم بما تبصرون - و ما لا تبصرون - انه ليقول رسول كريم .
وما هو بقول شاعر قليلا ما تؤمنون . ولا بقول كاهن قليلا ما
تتكرون - تنزيل من رب العالمين . ولو تقول علينا بعض الأقاويل
لأخذنا منه باليمين .

"Hayır! Görebildikleriniz ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki, Hiç şüphesiz o (Kur'an) şerefli bir elçinin kesin sözüdür. O, bir şairin sözü değildir. Ne kadar az öğüt alıp düşünüyorsunuz? Bir kahinin de sözü değildir. Ne kadar az öğüt alıp düşünüyorsunuz? Alemlerin Rabbin'den bir indirilmedir. Eğer o bize karşı bazı sözleri

uydurup söylemiş olsaydı muhakkak onun sağ elini (bütün güç ve kudretini) çekip alıverirdik."14

Ayette gördüğün ve görmediğin şeyler üzerine yemin ederim ki bu Kur'ân bir büyüücü ve kahinin sözü değildir, alemlerin Rabbi tarafından inzal edilmekte ve şerefli Resul tarafından bize aktarılmaktadır denmektedir.

Ebul Al'a El Mevdudi üzerine yemin edilen, bu görünen şeyleri şöyle zikrediyor;

1.Bu sözleri çok şerefli birisi size takdim ediyor. Bunun böyle olduğu da Mekkeliler'in gizlisi değildi. Çünkü ahlaki bakımdan da kavminin en iyi kişisi idi. Böyle bir kişinin uydurduğu şeyleri Allâh'a isnad etmesi beklenemezdi.

2.Hz. Muhammed (S.A.) bu kelamı tebliğ ederek şahsi çıkarlarını feda etmekte idi. Toplumun gözbebeği iken insanlar ona küfretmeye başladılar.

3.Şimdiye kadar ne zaman bir şairin yada bir kahinin sözleri insanlarda bu kadar büyük ahlaki değişmeyi ve ona inananların onun için her türlü belâ ve tehlikeyi göze almalarını sağlayacak tesirde olmuştur.

4.Şiirin dili ile bir kahinin sözlerinin nasıl olduğunu gayet iyi biliyorlardı. O zaman ancak inatçı olan kimse hala Kur'ân'a "bir şiir veya kehanet dilidir" diyebilir.

5.Bütün Arabistan'da hiç bir kimsenin Kur'ân gibi fasih ve beliğ bir sözü getiremeyeceğini, değil onun fesahat ve belâğatına ulaşmak yanına bile yaklaşamayacak-larını biliyorlardı.

6.Yine bilmekteydiler ki Allâh Resulü'nün edebi lisanıyla Kur'ân'ın edebi uslûbu aynı değildi. Ve hiç bir dil alimi Hz. Muhammed (S.A.)'in konuşma lisanıyla Kur'ân'ın lisanının aynı seviyede olduğunu söyleyemedi.15

وما علمناه الشعر وما ينبغي له ان هو الا ذكر و قران مبین . لينذر
من كان حيا ويحق القول على الكافرين .

"Biz ona şiir öğretmedik. Bu ona yaraşmaz da. Bu bir öğüt ve apaçık Kur'ân'dan başka değildir. Diri olan kimseyi uyarısın ve verilen söz de kafirlerin aleyhine çıksın."16

Bu ayette, Hz. Muhammed (S.A.)'i şairlikle Kur'ân'ı Kerim'i de şiirle vasf eden, böyle bir iddiayı ileri sürenlere karşı bir reddiye olarak Yasin Suresi'nin başındaki ayetlerin benzeri tekrarlanmaktadır. Oysa Peygamber'in şair, Kur'ân'ın şiir olmadığı Kureyş'in

14 **Hakka**, 69/ 38-45

15 Ebu'l- âl'a Mevdudi, **Tefhim'u-l Kur'ân C.VI**, Istanbul 1996, s. 453

16 **Yasin**, 36/ 69-70

büyüklerince bilinmiyor değildi ve Peygamberimizin kendilerine getirdiği kelamın kendi dillerinde kullanılan başka bir hususiyete haiz olduğu belliydi. Kur'ân ile şiir arasını ayıramayacak kadar gafil değillerdi. Peygamber ve onun tebliğ ettiği Kur'ân hakkında her türlü yalan ve iftira mekanizmasını işletiyorlardı. Kur'ân'da fevkala de bir belağat bulunduğu cihetle, ona şiir isnadı olabilirdi ki, halk tarafından kabul edilirdi. İhtimal halk Kur'ân ile şiiri bir birine karıştırır, şüpheye düşebilirdi.

Burada Allâh'u Teâla, bu iddiaları reddederek Peygambere şiir öğretmediğini bildiriyor. Allâh'ın öğretmediği bir şeyi elbette Peygamber bilemez. Hiç kimse Allâh'ın kendisine öğrettiğinden başka bir şey bilemez. Sonra da şiirin Peygambere laik olmadığını belirtiyor. Şiirin yolu ve hedefi Peygamberlikten başkadır. Şiir, hissiyat ve duygulardan doğan bir etkilenmedir. Peygamberlik böyle değildir. Peygamberlik bir vahiy eseridir. Peygamberlik, bütün varlığa hakim olan Allah'ın sabit ve değişmez kanununa tabidir. Şunun bunun keyfi için renk ve şekil değiştirmez, hak yoldan şaşmaz. Şiir ise böyle değildir. Şiir, yeni yeni his ve infiallere göre değişir. Şiirin sebatı ve kararı yoktur.

D- Hadisin Dile ve Edebiyata Olan Tesiri

1.Kur'an-ı Kerim'den sonra hadiste Arap diliyle konuşan memleketlerde İslam'ı görüşün yayılmasında ikinci derecede etken olmuştur. Bunun yanında Usûl-ü Hadis ve hadis ilmi Arap dilinin bu memleketlerde edebiyat ve edebiyat tarihi ile diğer edebi sanatlara hem kaynak hem de ilham oluşturdu. Böylece hadis de Arap dilinin korunmasını sağlayan önemli bir ilim dalı oldu.

2.Bilinen şu ki Kur'an İslam dininin usul ve ahkam konularını toplu olarak zikretmiştir. Hadisler de toplu olarak zikredilen ve mana itibariyle kapalı olan ve anlaşılmayan lafızları açıklamıştır. Cahiliye döneminde kullanılmayan dini ilimlere ait kavramların kullanılmasını sağlamıştır. Arap dilinin üstünlüğünden dolayı bu yeni lafızların kapsamı genişlemiştir. Bu lafızlar mecazen kullanıldıkları manaların dışında başka manalarda (genel olarak) kullanılmamıştır.

3.Peygamberimiz (s.a.) Arap diline çok sayıda yeni belaği ifadeler ve lafızlar ilave etmiştir. (Seferul Evvel lafzını Muharrem diye isimlendirdiği gibi) Peygamberimiz (s.a.) Araplar'ın daha önce bilmedikleri lafız ve terkipleri ayırıyordu. Çünkü Araplar'ın anlamadıkları bu yeni lafız ve terimlerin ne manaya geldiğini soracaklarını bildiğinden dolayı daha sorulmadan açıklamıştır. Bu gibi durumlar dilde yeni kullanılan lafızları ve uslûpları doğuruyordu.

4.Hadis bazı dini ilimlerin ve Arapça'nın inşa edilmiş merkezi oldu. Hadis dersleriyle hadis ilminin ortaya çıkışı sağlandı. Bu hadislerin zamanla tefsiri yapıldı. Hadisle ilgili olan terimlerin

anlamları, kısımları ve rivayetlerin durumları hadis ilmi aracılığıyla açıklandı. Bu ilim aracılığıyla Arap dili lafızlar ve müstelahatlar(terimler) bakımından büyük bir servet kazanmıştır.

5.Hadis Arap dilinin terbiyesinin sağlanmasına yardım etti. Belağat ilminde kullanılan zor olan terimlerin ve üslûplardaki karışıklığın giderilmesi ilmi beyanın ve üslûpların selameti için açıklık, güzellik ve kolaylık sağlamıştır.

6.Kahinlerin sözlerini beyan etti. Nesrin makamını yükseltti. Edebiyatın amaçlarını ve sanatlarını ıslah edip geliştirdi. Hz. Peygamber hutbelerinde sece (kafiyeli söz) yer vermediği halde, hutbeyi de sec'den tam arındırmadı.

7.Alimler İslam aleminin asırlar boyu gelen farklılıklarından dolayı hadisi ezberliyorlar, açıklıyorlar ve ondan alıntı yapıp delil olarak sunuyorlardı. Bundan dolayı birinci kaynak olan Kur'an'ın tefsirinden sonra Hadisin İslam'i kaidelere büyük bir etkisi olduğuna dair ikinci kaynak olarak kabul etmiştir.

8.Şairler, hatipler ve yazarlar Hadisten etkilendiler ve ondan alıntı yaptılar. Hadisin metotlardaki gidişat yolunu öğrenmeye uğraştılar. Özellikle Peygamber(s.a.) medresesini yükseltmek için uğraş verdiler.

E- Hadislere Göre Şiir ve Şairlerin Konumu

Müslüman olmayan şairler Resulullah'ı şiirlerle eleştirmede hat safhaya varmışlardı. Daha önce de belirttiğimiz gibi Şiir,Mekkeli kafirler için bir silah idi. Bu silahla direk müslümanların yaşayışlarını ve kişiliklerini hedef seçmişlerdir. Oysa aynı silah Müslümanlarda da mevcut idi. Cenab-i Hak'tan herhangi bir vahiy nazil olmadığı için ve Resulullah'dan da belli bir izin çıkmadığından dolayı Müşrik şairlere gerekli cevap verilememiştir. Daha sonra şüara süresinin(224-227) ayetleri nazil olunca ve Resulullah da Müslüman şairleri savununca Hassan Bin Sabit, Abdullah Bin Revaha ve Kab Bin Malik gibi Müslüman şairler güçleriyle olduğu gibi dilleriyle de İslam'a hizmet etmeye başladılar. Ve her geçen gün onlar için bir sevinç günü olmuştur. Bu konuda Resulullah şiirin önemini ve şairlerin konumunu aşağıdaki hadislerde güzel bir şekilde beyan etmiştir.

عن حسان بن ثابت رضي الله عنه أنه استشهد أبا هريرة رضي
الله عنه أنك ذلك الله هل سمعت رسول الله صلى الله عليه يقول يا
حسان أجب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم اللهم أيده بروح
القدس؟ قال أبو هريرة نعم.

"Hassan bin Sabit (r.a.)'ın (Mescitte şiir inşadını cevazı hususunda) Ebu Hureyre (r.a.)'ı şahit tutarak "Allâh aşkına söyle

Resulullah (s.a.)'ın Hassan! Resulullah (s.a.) dan yana Kureyşlilere cevap ver. Allâhım onu Cibril ile teyit et." Buyurduğunu işittin mi? Diye soru ettiği, onun da "evet işittim" dediği rivayet olunmuştur.

Bu hadisin diğer bir rivayetinde řu lafızlara rastlamak mümkündür. Resulullah Hassan Bin Sabit'e:

أهجم و جبريل معك.

"Onları hicvet. Cebrail seninle beraberdir buyurmuştur".¹⁷

Hız. Aişe(r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Resulullah(s.a.) Hassan Bin Sabit için mescitte bir mimber kurdurur. Hassan Bin Sabit de orada kureyşlileri hicvederdi. Malum olduğu üzere Araplar güzel söze meraklı insanlar olduklarından ve şairlik vasıfları da ileri bir derecede olduğundan dolayı şiirde hiciv önemli bir silahtı. Resulullah'ın silahtı da Hassan Bin Sabit olmuştur.

Burada edebiyatla ilgilenen kimselerin gerek kendilerinin, gerek başkalarının şiirlerini söylemelerinin caiz olup olmadığı Müctehidlerini iki ayrı fırkaya ayırmıştır. Birin-ci fırka şiir söyleme (inşad-ı şiir) kesinlikle caizdir demişlerdir. Bunlar;

1. Muhammed Bin Sirin Said El Museyyeb
2. Kasım
3. Sevri
4. Evzai
5. Ebu Hanife
6. İmam Malik
7. İmam Şafii
8. Ahmed İbn-i Hanbel
9. Ebu Yusuf
10. İmam Muhammed
- 11- İbn-i İshak
- 12- Ebu Ubeyd.

Müslümanlardan birinin şahsiyetine karşı bir saldırı olmadığı taktirde şiir söylemekte beis görmemişlerdir. Delillerini ise yukarda zikrettiğimiz hadisin metniKdir.

İkinci fırka ise şiirin rivayetini de inşasını da mekruh görmüşlerdir. Bunlar:

1. Salim Bin Abdullah
2. Hasan-ı Basri
3. Amr Bin Şuayb'dır.

Delillerini ise الشعراء يتبعهم الغاؤون. Ayet-i Kerimesi ile birçok sahabiden rivayet olunan:

¹⁷ Ebi Abdullah Muhammed b. İsmail El-Buhari, Sahihi Buhari, C.II, Istanbul 1982, s. 395

لأن يمتلي جوف أحدكم قيحا حتى يريه خيرا له من أن يمتلي شعرا

"Birinizin içi irin ile dolup harap olması onun hakkında şiir ile dolma-sından daha hayırlıdır."¹⁸ Hadisi şerifidir. Birinci fırka buradaki yasağın "her türlü şiiri kapsamadığını küfür ve sövme sıfatlarını kapsayan şiirler hakkındadır" demişlerdir.

عن أبي هريرة رضي الله عنه أنه قال وهو يقصص في قصصه وهو
يذكر رسول الله صلى الله عليه وسلم أن أبا لكم لا يقول الرفث
يعني بذلك عبد الله بن رواحة رضي الله عنه.

وفينا رسول الله يتلو كتابه إذا انشق معروف من الفجر ساطع
أرانا الهدي بعد العمي فقالوا بنا به موقوفات ان ما قال واقع
بييت يجافي جنبه عن فراشه إذا استنقله بالمشركين المضاجع

"Ebu Hureyre (r.a.)'dan şöyle rivayet edilmiştir. Ebu Hureyre (r.a.) dost-larına bazı kıssalar anlatırken Resulullah'ı da anarak şüphesiz kardeşiniz batıl söz söylemez buyurduğunu haber vermiştir. Resulullah kardeşiniz sözü ile Abdullah İbn-i Revaha'yı kasdetmiştir.

Tanyeri ağarıp fecr'i sadık yükseldiği sırada ne mutlu ki Resulullah(s.a.) Kur'ân okuyarak aramızda bulunuyor. O bize dalaletten sonra hidayet nuru göstermiştir. Gönüllerimiz ona (onun nubuvet ve risaletine) tereddütsüz inanmıştır. O Nebiyy-i Emin, her neki tebliğ etti ise muhakkak vaki'dir. Müşriklere yatakları istiskal ederken O Nebiyy-i zişan firaş'ı saadetinden uzaklaştırarak gecelerdi".¹⁹

Abdullah İbn-i Revaha bu beyitlerin ait olduğu kasideyi inşad ettiği sırada Resul-i Ekrem'in mecliste hazır bulunanlara kardeşiniz şüphesiz batıl söz söylemez buyurmaları güzel şiirin, güzel söz gibi memduh olduğuna delalet eder. Resulullah'ın övgüsüne mazhar olan Abdullah İbn-i Revaha'nın şiirlerini gerekli yerlerde delil olarak getirmek mümkündür. Kendi nefsinin terbiyesine ait aşağıdaki şu beyti tasavvuf ehli nefsi terbiyeye delil olarak sunmaktadırlar.

18 Sahihi Buhari C.XII, s.156

19 Sahihi Buhari , C.IV, s.126-127

هل أنت الا اصيغ دميت وفي سبيل الله ما تقيت

"Parmagım ne sızlarsın, sen yalnız kanayan bir parmak değil misin? Bu kazaya da uğraman boş değil, bilakis Allâh yolunda bu kazaya uğradın."²⁰

عن ابي هريرة رضي الله عنه قال النبي صلي الله عليه وسلم
أصدق كلمة قالها الشاعر كلمة لبيد ألا كل شيء ما خلا الله باطل
وكاد أمية بن أبي الصلت أن يسلم.

Ebu Hureyre (r.a.)'dan rivayete göre Resulullah(s.a.) şöyle buyurmuştur: "Şair sınıfının söylediği en doğru söz Lebid'in (İyi biliniz ki, Allâh'dan başka her şey batıldır.) kelimidir. Umeyye İbn-i Ebi's Salt da şiirlerinde Müslüman olmaya yaklaşmıştır."²¹

Hadiste geçen şair Lebid'e ait beytin tam şekli şöyledir;

ألا كل شيء ما خلا الله باطل وكل نعيم لا محالة زائل

"İyi biliniz ki Allâh'dan başka her şey batıldır, devamsızdır. Her nimet de hiç şüphesiz zail olmaya mahkumdur."²²

Lebid, Müslüman olup Kur'ân'ın icazkar belağatı karşısına çıkınca hayran kalarak onu okuyup dinlemeyi şiir söylemeye tercih etmiş ve artık islami hayatında hiç şiir söylememiştir. Edebiyatçılar bu beyti hikmetli şiire örnek getirmektedirler:

عن ابي بن كعب رضي الله عنه أن رسول الله صلي الله عليه و
سلم قال أن من الشعر حكمة.

"Übey İbni Kâb (r.a.)'dan Resulullah(s.a.)'ın; "şiirin bir kısmı şüphesiz ki hikmettir" buyurduğu rivayet edilmiştir."²³

Şuara süresinin sonundaki dört ayeti nazil olunca İslam şairleri Hassan Bin Sabit, Abdullah Bin Revaha ve Kab Bin Malik Resulullah'a gelmişler ve üzüntülü ve ağlar bir şekilde, "Ya Resulullah! Allâh'u Teâla bu ayeti gönderdi, Allâh'u Teâla bilir ki, biz şairiz" diye üzüntülerinin sebebini beyan ederler. Resulullah da "ayetin son tarafını okudunuz mu?" Diye cevap verir. Bu söz onlar için bir sevinç kaynağı olur.

20 Hafız Ahmed b. Ali b. Hacer el-Eskalani, *Fethul Bari* C.X. Kahire 1986, s. 541

21 *Sahihi Buhari* C.X., s.38

22 Selehaddin Abdultevvab, *Edebu'l-islamî fil Asrihi'l Evvel*, Kahire 1990, s.150.

23 *Sahihi Buhari*, C.XII, s.154

Bu ayetlerle Ubey İbni Kâb'ın hadisinin delaletleri şiirin hayra, fazilete teşvik sebepleri olduğu gibi, fuşşa, kötülüğe hizmet eden zararları da vardır. Birincileri medh ikincileri zem edilmiştir.

Resulullah (s.a.)'ı şiirle eleştiren müşriklere karşı, Resulullah Ensar'a şöyle demiştir:

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم للأَنْصار ما يمنع القوم الذين
نصروا رسول الله صلى الله عليه وسلم بصلاحهم لن ينصروه
بالسنتهم فقال حسان بن ثابت أنا لها. فقال كيف تهجوهم و أنا منهم.
فقال اني أسلك منهم كما تسلك الشعرة من العجين.

"Resulullah (s.a.) Ensar'a dedi ki; "Silahlarıyla Resulullah'a yardım eden kavmi dilleriyle de yardım etmeyi engelleyen nedir?" Bunun üzerine Hassan Bin Sabit "ben yapabilirim Ya Resulullah" dedi. Resulullah, "onları nasıl hicv edeceksin ki Bende onlardanım.(o kavimdenim)" O da, "hamurdan nasıl ki kıl çekilebilini-yorsa bende Sizi onlardan çekip çıkardıktan sonra onları hicv etmeye başlayacağım" demiştir".²⁴

Hassan Bin Sabit'in bu sözü üzerine Resulullah Müslüman şairlerden şiir söylemeyi daha sonra istemiştir. Çünkü Müslüman şairler şiir inşad edince yalan, kötülük, haksızlık, içki gibi unsurları şiirlerde kullanmamışlardır.

Müslüman şairler karanlıktan kurtulup aydınlığın yolunu bulmuşlardır. Müslüman olmayan şairler ise karanlığı aydınlığa tercih etmişlerdir. Onlar cehennem ehliindedirler, orada ebedi kalıcıdır.

Kur'an ile Hadis Arap edebiyatının oluşmasına tesir eden önemli iki etken olduğu için bir dönemden başka bir döneme geçişi sağlarken cahiliyye dönemi Arap dili ve edebiyatının bazı özelliklerinin korunmasını, bazılarının da gelişmelerini sağladığı gibi, bazı yeni özelliklerin ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Nesir ile Şiir edebiyat çeşiti olarak ayrı ayrı işlenmiştir. Ve bunlar İslami olaylardan ve İslam dininin kaidelerinden etkilendikleri için yeni lafız ve uslûplarda büyük bir gelişim sağladığını söylememiz mümkündür.

Hulasa Şöyle söyleyebiliriz; İslam'ın ilk aşırında Arap dili ve edebiyatı Kur'an ve hadislerden etkilenmişlerdir. Ve cahiliyye döneminin sona erişini sağladığı gibi başlangıcı belli olan ve bitiş tarih olarak beyan edilmeyen bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu dönemde edebi ve ilmi sahalarda yapılan çalışmalara bir temel kaynak teşkil etmiştir.

